

SW [e, n, p], W.O. Inicjałów tych nie powtórzono niestety w wykazie haseł proveniencyjnych, a szkoda, byłoby to duże ułatwienie dla osób korzystających z *Katalogu*.

Indeks superekslibrisów zawiera zestawienie numerów pozycji katalogowych, w których zanotowano ten znak własnościowy. Ze względu jednak na kłopoty Autorów z identyfikacją superekslibrisu przedstawiona lista nie jest kompletna. Nie uwzględniono w niej bowiem superekslibrisów określonych w opisach mianem „tłoczenia”, na przykład poz. 146: herb Pobóg.

Indeks tematów ilustracji pojawia się jak do tej pory wyłącznie w katalogach przygotowanych przez Ossolineum⁴². Z pewnością zyska aprobatę użytkowników poszukujących coraz częściej materiału graficznego znajdującego się w starych drukach.

Konkordancja sygnatur i pozycji katalogowych. Nawet w takim automatycznym zestawieniu sygnatur z numerami *Katalogu* widać różnice pomiędzy opisami pochodzącymi z obu bibliotek. Sygnatury druków z Biblioteki im. Stefanyka współoprawne w klocek introligatorskim opatrzone formułą „adl [= adligatus, dodany], analogiczne druki z Ossolineum są pozbawione tej informacji w zrzębie głównym i w wykazie sygnatur.

Końcowa ocena *Katalogu* Ossolineum nie jest łatwa. Z uznaniem przyjmujemy inicjatywę wspólnego opracowania zasobu z XVI stulecia z kolekcji J.M. Ossolińskiego, podjętą przez wrocławskie i dawne lwowskie Ossolineum. Zauważamy ogromny wkład pracy włożony w zebranie i przygotowanie materiału bibliograficznego oraz proveniencyjnego. Doceniamy opisy sporządzone zgodnie ze sztuką bibliotekarską. Zgadza się, że pod pewnym względem *Katalog* „wprowadza do obiegu naukowego wiele informacji nowych i ważnych dla uzupełnienia wiedzy o historii tej instytucji” (*Słowo wstępne*, s. 13). Niestety, nadrzędny zamiar „jak najszybszego oddania do użytku badaczy nowego katalogu” sprawił, że w opublikowanym tomie ujawniło się sporo mankamentów obniżających jego poziom naukowy i użytkowy — pominięcie istotnej części druków XVI-wiecznych, czyli poloników, zastosowanie prymarnej, nienaukowej metody opisu proveniencji, bez wyjaśnień i uzupełnień, a przede wszystkim brak rzetelnej redakcji i korekty opisów. Z tych też względów albumowe wydanie katalogu, powstałe w celu uświetnienia jubileuszu 200-lecia Instytutu Ossolineum, otrzymuje średnią notę.

Halina Mieczkowska

⁴² *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XIII*, oprac. B. Górską, W. Tyszkowski, t. 1–9, Wrocław 1991–1997.

Grzegorz Nieć, *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2016, 416 ss., ISBN 978-83-7638-663-8

DOI: 10.19195/0080-3626.62.15

Wtórny rynek książki definiuje się jako ogół procesów i instytucji związanych z obiegiem asortymentu ponownie wprowadzonego do obrotu handlowego, przede wszystkim wydawnictw (książki używanej, dawnej, map, nut, grafiki itp.), a także innych niepublikowanych kategorii dokumentów (niekoniecznie piśmienniczych), które po raz pierwszy

stanowią przedmiot handlu, na przykład akt, rękopisów, archiwaliów, fotografii, akcesoriów kolekcjonerskich itp. To niewielki, może nawet marginalny pod względem ekonomicznym segment ogólnego rynku książki, ale ważny ze względu na rolę i znaczenie w komunikacji społecznej i kulturze. Wtórny rynek książki jest zarazem specyficzny i odmienny od tak zwanego pierwotnego rynku książki, związanego z obiegiem bieżącej produkcji wydawniczej, pomimo dość oczywistych związków między nimi. Do głównych funkcji obrotu wtórnego należy zaliczyć funkcje: komunikacyjną (rozpowszechnianie idei i treści), mediacyjną (pośrednictwo w dostępie do oferty), filtracyjną (selekcja i hierarchizowanie oferty), handlową i redystrybucyjną, cenotwórczą, informacyjną i promocyjną oraz integracyjną.

Wtórny rynek książki trudno poddaje się bieżącemu monitoringowi i naukowemu oglądowi. W sensie ekonomicznym odnosi się przede wszystkim do prywatnej, indywidualnej działalności gospodarczej, często rozdrobnionej przez wielość podmiotów, nieewidencjonowanej lub rejestrowanej pobieżnie i objętej tajemnicą handlową. Niełatwo uchwycić ilościowy wymiar tego rynku, a tym samym kondycję poszczególnych firm i całej branży. Dokumentacja działalności firm jest z reguły niepełna i niekompletna, a zespoły akt podmiotów działających w przeszłości w dużej mierze uległy zniszczeniu bądź rozproszeniu. Asortyment antykwaryczny, który tworzy substancja głównie wytworzona już wcześniej, nieustannie się zmienia, a transakcje kupna–sprzedaży dynamizuje rozwój handlu internetowego. Jest to zarazem rynek, który rozwija się żywiołowo i spontanicznie oraz podlega wpływowi bardzo wielu czynników i oddziaływań.

Wydana w 2016 roku przez Księgarnię Akademicką w Krakowie książka Grzegorza Niecia jest pierwszą próbą całościowego opisu i analizy wtórnego rynku książki w Polsce z perspektywy bibliologicznej. Autor, od lat zajmujący się tą problematyką, z powodzeniem wprowadził i upowszechnił — wcześniej w zasadzie nieobecny w refleksji naukowej — termin „wtórny rynek książki”, który tradycyjnie utożsamiany był dotąd z księgarstwem antykwarycznym. G. Nieć wyodrębnił wtórny rynek książki jako osobny przedmiot badań bibliologicznych, stanowiący ważny składnik społecznego obiegu książki. Uznał, że może on stanowić przedmiot wieloaspektowego opisu monograficznego i poddał analizie jego genezę, dzieje, uwarunkowania, strukturę, mechanizmy funkcjonowania oraz funkcje społeczne.

Zadania badawcze, które podjął G. Nieć, okazały się bardzo ambitne, szczególnie gdy zestawia się je z nikłym stanem wiedzy i skromnym dorobkiem badawczym na temat wtórnego rynku książki. Może to budzić pewne zdziwienie, ponieważ księgarstwo od zawsze znajdowało się w polu widzenia nauki o książce, a samo zjawisko ma długą tradycję. Problem w tym, że znaczna część piśmiennictwa na temat księgarstwa wypływa z praktyki i do niej się odnosi, a podstawy teoretyczne antykwarstwa ukształtowane zostały w już dość odległej przeszłości¹. Wartościowe skądinąd pod względem teoretycznym prace R. Cybulskiego² w niewielkim stopniu przystają z kolei do opisu dzisiejszych

¹ S. Tarkowski, *Antykwariat. Zarys wiadomości*, Warszawa 1960; M. Szymański, *Antykwariat księgarski*, Warszawa 1974; idem, *Świat starych książek (antykwariat księgarski)*, Warszawa 1989.

² R. Cybulski, *Księgarstwo w społeczeństwie współczesnym*, Wrocław 1978; idem, *Książka współczesna. Wydawcy — rynek — odbiorcy*, Warszawa 1986.

mechanizmów rynkowych. Podobnie ma się sytuacja w zakresie historii księgarstwa, ponieważ współczesne prace w zasadzie pomijają problematykę obrotu książką antykwaryczną, a stosunkowo najlepiej opracowany okres to półwiecze powojennego księgarstwa państwowego (1949–1989)³.

Ponieważ rynek książki w Polsce monitorowany jest systematycznie od mniej więcej dwóch dekad przez firmę „Biblioteka Analiz Sp. z o.o.”, wydającą co roku kilkuczęściowy, obszerny raport *Rynek książki w Polsce*, wydawałoby się, że wtórny rynek książki jest poddany z tego względu dość wnikliwej obserwacji i analizie. Tak jednak nie jest. Na temat obrotu wtórnego raporty „Biblioteki Analiz” powielają od lat niezbyt odkrywcze informacje, między innymi takie, że w Polsce działa około 150 antykwiariatów naukowych (to liczba skądinąd przesadzona) oraz „niezliczona liczba punktów sprzedaży tanich, używanych książek”, a największym antykwiariatem jest serwis Allegro.pl. Rynek antykwaryczny, który szacowany jest — bez podręczników — na około 25 mln zł, „funkcjonuje na marginesie codziennych problemów wydawców i dystrybutorów, chociaż bez wątplenia odbiera im część klientów, szczególnie wówczas gdy trafiają do niego księgarskie nowości”⁴. To skądinąd zjawisko marginalne, alternatywę stanowią raczej używane podręczniki, tanie lektury szkolne i literatura popularna.

Monografia G. Niecia składa się z ośmiu rozdziałów. Autor uwzględnił wszystkie podstawowe perspektywy opisu wtórnego rynku książki: teoretyczny (definicje, problematyka, miejsce w nauce o książce), metodologiczny (źródła i metody badań), historyczny (dzieje wtórnego rynku książki), synchroniczny (opis uwarunkowań i analiza bieżących procesów i zjawisk), strukturalny (organizacja i segmentacja, zasoby, rozmieszczenie przestrzenne), a także funkcjonalny (rola w kulturze i komunikacji społecznej). Trzeba jednak zaznaczyć, że niezbyt dobrym rozwiązaniem jest przyjęty w książce sposób odnotowania struktury tekstu głównego. Tytuły rozdziałów są oznaczone cyframi rzymskimi, podrozdziałów — cyframi arabskimi, a nazwy ustępów pisane są kursywą. W przypadku kolejnego stopnia podziału tytuły są podkreślone. Odstąpienie od systematyki dziesiętnej utrudnia czytelnikowi orientację w tekście, tym bardziej, że spis treści informuje tylko o stronach, na których mieszczą się rozdziały.

Wiedza, doświadczenie, wieloletnie obserwacje — nie tylko jako badacza rynku antykwarycznego, lecz także jego aktywnego uczestnika, bibliofila i eksperta — pozwoliły G. Nieciowi zgromadzić i wykorzystać w pracy bardzo szeroką, zróżnicowaną, a zarazem dość unikalną podstawę źródłową. Można do niej zaliczyć dokumentację piśmienniczą i fotograficzną z własnych badań terenowych, w szczególności licznych wizyt w antykwiariatach, na aukcjach, giełdach, targowiskach itp., zapisy rozmów z antykwariuszami, bukinistami, bibliofilami itp., przez lata gromadzony zbiór dokumentów życia społecznego, a ponadto źródła archiwalne, akty prawne, prasę branżową, opracowania i wydawnictwa

³ M.in. B. Klukowski, *Księgarstwo i zawód księgarza w Polsce*, Warszawa 2008; T. Hussak, *Księgarstwo bliskie czytelnikom. Nie zmarnowaliśmy szansy*, Olsztyn 1999; B. Klukowski, M. Tóbera, *W tym niezwykłym czasie. Początki transformacji polskiego rynku książki (1989–1995)*, Warszawa 2013; P. Kitrasiewicz, Ł. Gołębiowski, *Rynek książki w Polsce 1944–1989*, Warszawa 2005.

⁴ *Wtórny rynek książki*, Portal rynek-ksiazki.pl, 22.12.2016, <http://rynek-ksiazki.pl/rynek-ksiazki/wtorny-rynek-ksiazki/> [dostęp: 24.11.2017]; zob. też Ł. Gołębiowski, P. Waszczyk, *Rynek książki w Polsce 2015 — Dystrybucja*. Warszawa 2015, cz. *Antykwiariaty*, s. 83–85.

źródłowe, dokumenty osobiste, zasoby internetowe itp. Tak szeroka podstawa źródłowa wymagała — w analizie i wnioskowaniu — zastosowania zestawu różnorodnych metod i technik badawczych, zarówno jakościowych, jak i ilościowych. Należą do nich między innymi: analiza i krytyka piśmiennictwa, analiza dokumentów urzędowych i osobistych, obserwacja naukowa, metody: historyczna, etnograficzna (terenowa), bibliograficzna, biograficzna, topograficzna, technika wywiadu, ankieta i inne.

Dobrze dobrana jest — zamieszczona w książce — dokumentacja ikonograficzna obrazująca różne przejawy funkcjonowania wtórnego rynku książki, zarówno w przeszłości, jak i obecnie (miejsca i lokale, asortyment, oferta, osoby, wydarzenia, formy handlu, wydawnictwa itp.), w postaci ponad 220 ilustracji. Składają się na nią w większości oryginalne, niepublikowane fotografie wykonane przez Autora, a ponadto kopie stron www dokumentujące obecność i aktywność uczestników tego rynku w sieci. Materiał ten ma samoistny walor poznawczy, obrazując nie tylko opisywane w tekście zagadnienia, lecz także proces kształtowania, rozwoju i stanu tego segmentu rynku książki w Polsce.

Holistyczne podejście Autora do badań wtórnego rynku dobrze charakteryzuje poszczególne problemy poddane w monografii opisowi i analizie.

W pierwszym rozdziale, pełniącym rolę wprowadzenia, G. Nieć omówił zagadnienia terminologiczne, określił miejsce obiegu wtórnego w ramach rynku książki oraz usytuował podjętą problematykę w obrębie teorii i metodologii bibliologii. Dokonał także przeglądu stanu badań oraz scharakteryzował podstawowe metody badawcze i ich ograniczenia.

Historiografia polskiego antykwarstwa z wielu przyczyn jest fragmentaryczna i niepełna, warunkowana stanem badań. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w rozdziale drugim stanowiącym zarys dziejów i roli handlu książką używaną na ziemiach polskich, począwszy od średniowiecza po czasy współczesne. Stosunkowo najdokładniej i najobszerniej opisany został okres tak zwanej Polski Ludowej (1944–1989), w którym od 1951 roku funkcjonowała państwowa sieć antykwaryczna. Trafna i oryginalna jest charakterystyka przemian, które nastąpiły na wtórnym rynku książki w Polsce po 1989 roku i doprowadziły — w kilku wskazanych etapach — do ukształtowania jego obecnej postaci i stanu. Autor w perspektywie historycznej opisał również zmieniające się funkcje handlu książką używaną, który w pewnych okresach (zaborów, okupacji, PRL) zyskiwał na społecznym znaczeniu. Asortyment antykwaryczny stanowił wówczas dodatkowy kanał dostępu do książek w sytuacji ich niedoboru, stanowił rezerwar publikacji konspiracyjnych i bezdebitowych oraz źródło tworzenia i uzupełniania księgozbiorów bibliotek. Luki w dotychczasowym stanie badań dotyczą zwłaszcza dalszej przeszłości, co wynika po części z tego, że wtórny obrót miał wówczas ograniczony zasięg, rozwijał się żywiołowo i miał charakter niezinstytucjonalizowany (obwoźny, straganiarski). Sprzedawano książki zarówno nowe, jak i używane, a specjalizacja w tym zakresie pojawiła się na większą skalę dopiero w pierwszej połowie XIX wieku, wówczas też powstały pierwsze stacjonarne antykwariaty na ziemiach polskich.

Szeroko potraktowane uwarunkowania współczesnego wtórnego rynku książki w Polsce, zwłaszcza o charakterze makrostrukturalnym, stanowią przedmiot trzeciego rozdziału monografii. Autor uwzględnił zarówno uwarunkowania o charakterze polityczno-prawnym, ekonomicznym, technologicznym, jak i społeczno-kulturowym. Te

ostanie poddał analizie z perspektywy ich wpływu na zasięg i mechanizmy rekrutacji uczestników obiegu wtórnego. W tym kontekście uwzględnił i scharakteryzował wiele zjawisk i procesów socjologicznych zachodzących w społeczeństwie polskim, takich jak przeobrażenia i zmiany w zakresie rozmieszczenia elit i środowisk kulturotwórczych, w systemie edukacji i kształcenia, w zakresie stylów życia i modeli uczestnictwa w kulturze, zwłaszcza literackiej, zmiany zachowań czytelniczych, zainteresowań bibliofilskich, rozwój nowych form i dziedzin kolekcjonerstwa itp.

Dwa kolejne rozdziały, czwarty i piąty, poświęcone zostały charakterystyce struktury i organizacji wtórnego rynku książki w Polsce. W procesie klasyfikowania instytucji tego rynku Autor posłużył się kryteriami nie tylko formalno-organizacyjnymi, takimi jak: status prawny, miejsce, rodzaj i podstawowa forma działalności, lecz także o charakterze jakościowym (wartościującym), do których zaliczył: jakość oferty, poziom usług, standard lokalu i wyposażenia oraz wizerunek w otoczeniu. W efekcie powstała pierwsza w piśmiennictwie polskim, tak spójna, przystająca do współczesnych realiów typologia instytucji obrotu asortymentem antykwarycznym. G. Nieć zmodyfikował przy tym tradycyjny (i trzeba przyznać mało klarowny) podział antykwariatów na naukowe, współczesne i ogólne, wyróżniając antykwariaty naukowe (z podziałem na cztery kategorie według kryteriów jakościowych: czołowe, znaczące, średnie i małe), ogólne (między innymi akademickie, szkolne i specjalistyczne) oraz popularne (o asortymencie ograniczonym do literatury popularnej i piśmiennictwa użytkowego). Oprócz antykwariatów uwzględnił wszystkie inne alternatywne formy (kanały) obiegu wtórnego, czyli salony aukcyjne, stoiska bukinistów, działy antykwaryczne w księgarniach, serwisy internetowe, giełdy kolekcjonerskie, wyprzedaz i rozdawnictwo druków zbędnych i dubletów bibliotecznych, a nawet bookcrossing. Specyficzną przestrzeń handlu książką dawną i używaną tworzy Internet. Z jednej strony jest on dodatkowym kanałem informacji, promocji i handlu dla antykwariatów tradycyjnych (stacjonarnych), w coraz większym stopniu aktywnych w sieci, z drugiej zaś generuje specyficzne dla siebie instytucje cyfrowe w postaci antykwariatów (a także bukinistów) internetowych oraz umożliwia wykorzystanie w obrocie wtórnym elektronicznych platform księgarsko-antykwarycznych, serwisów aukcyjnych, ogłoszeniowych, społecznościowych itp.

Autor posłużył się tą typologią również w analizie struktury przestrzennej instytucji wtórnego obrotu w Polsce. To bardzo owocny przykład zastosowania stosunkowo rzadko wykorzystywanej w bibliologii metody topograficznej. G. Nieć zidentyfikował możliwe wszystkie ważniejsze działające współcześnie w Polsce stacjonarne antykwariaty i większe stoiska bukinistów oraz przedstawił i poddał analizie ich rozmieszczenie przestrzenne. Uwzględnił przy tym lokalizację tych placówek — zarówno w odniesieniu do obszaru całej Polski (wyróżniając centra i peryferie), jak i w przestrzeni większych miast, w których działają. Wziął przy tym pod uwagę uwarunkowania lokalne, między innymi potencjał ludnościowy, ekonomiczny, zawodowy, kulturalny, a nawet stosunek organów samorządu i społeczności lokalnej do instytucji książki w poszczególnych ośrodkach, co pozwoliło na sformułowanie wielu prawidłowości dotyczących uwarunkowań i przyczyn obecnego stanu, zakresu działalności i rozmieszczenia sieci stacjonarnych placówek wtórnego rynku książki w Polsce. Niepotrzebnie uzupełnił ten opis o antykwariaty internetowe, których działalność w sieci zwykle nie jest zdeterminowana lokalizacją siedziby

firmy. Sam zresztą przyznał, że „określenie nawet przybliżonej liczby antykwariatów internetowych jest niemożliwe, albowiem większość z nich to firmy stosunkowo niewielkie, nieposiadające własnych stron, sprzedające tylko za pośrednictwem serwisów” (s. 253).

W większości wypadków nie jest możliwe podanie liczby firm działających na rynku wtórnym ze względu na różne obiektywne ograniczenia i trudności, niedostatki ewidencji urzędowej itp. Wydaje się jednak, że przynajmniej w odniesieniu do antykwariatów stacjonarnych, stanowiących najważniejsze ogniwo sieci obrotu wtórnego, autor mógł pokusić się o oszacowanie ich ogólnej liczby oraz określenie struktury ilościowej ze względu na wyróżnione rodzaje. Tym bardziej, że w rozdziale piątym scharakteryzował — według moich obliczeń — ponad 130 antykwariatów stacjonarnych zlokalizowanych w około 50 miastach Polski, wymieniając je z nazwy, adresu, rodzaju działalności itp. Należy sądzić, że jest to liczba w miarę adekwatna, podobnie jak liczba antykwariatów zaliczonych do naukowych (około 25). Niezależnie od tego szkoda, że nie zestawiał wymienionych w tekście czynnych placówek tego typu i nie zamieścił ich w książce w postaci osobnego wykazu adresowego lub indeksu. Podobnie dużą wartość informacyjną miałyby zresztą także wykazy obejmujące wymienione w tekście antykwariaty stacjonarne działające na ziemiach polskich w przeszłości.

Generowanie — na podstawie badań — danych liczbowych, choćby tylko cząstkowych i szacunkowych, wydaje mi się istotne nie tylko ze względów poznawczych. Rzecz w tym, że trudności w określeniu wskaźników ilościowych, zwłaszcza ekonomicznych, charakteryzujących działalność instytucji na wtórnym rynku książki (takich jak liczba firm, wartość obrotu i sprzedaży, udział w rynku, liczba zatrudnionych i inne), skutkują tym, że ten segment rynku książki jest zwykle pomijany lub marginalizowany w opisie, monitoringu i badaniach całego rynku książki, który utożsamiany jest w zasadzie niemal wyłącznie z rynkiem pierwotnym⁵. Nieco lepiej sytuacja wygląda w odniesieniu do społecznego zasięgu wtórnego obiegu książki, ponieważ pewnych informacji na ten temat dostarczają rezultaty badań czytelniczych. Jak się okazuje, 7% czytających (stanowiących 37,2% ogółu populacji dorosłych Polaków w wieku 15–75 lat) kupuje używane książki, około 10% sprzedaje druki zbędne, a 7% czyniło takie próby bez powodzenia. Ponadto, 30% ogółu czytających niepotrzebne książki oddaje innym osobom, a 12% przekazuje je innym instytucjom. W akcjach typu bookcrossing brało natomiast udział 5% czytających⁶. W sumie, jak wynika z raportu Polskiej Izby Książki, „we wtórnym rynku książki [w 2015 r. — P.L.] uczestniczyło 33,8% respondentów [czytelników — P.L.]”⁷. Ponieważ liczba czytelników (osób, które przeczytały choć jedną książkę w roku) jest szacowana na około 11,235 mln, oznacza to, że jakkolwiek aktywność na rynku wtórnym podjęło około

⁵ Bardziej dokładne dane dotyczą tylko rynku aukcyjnego książek. Roczny obrót na tym rynku wynosi około 10–15 mln zł.

⁶ *Książki w życiu codziennym Polaków. Raport z badania Polskiej Izby Książki „Kierunki transformacji czytelnictwa w Polsce”*. Zespół aut. J. Kostecki *et. al.*, Warszawa 2015, ww.pik.org.pl/upload/files/Ksiazki_w_codziennym_zyciu_Polakow_-_PIK_2015.pdf, s. 72 [dostęp: 8.01.2018]. Zob. też raport z badań Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej „Stan czytelnictwa w Polsce w 2015 roku”. Zespół aut. D. Michalak, I. Koryś, J. Kopeć, Warszawa 2016, www.bn.org.pl/download/document/1459845698.pdf [dostęp: 8.01.2018].

⁷ *Książki w życiu...*, s. 73, wykres 28.

3,8 mln, czyli około 12,5% ogółu dorosłych mieszkańców Polski. Skala zjawiska — mało zresztą uświadamiana — świadczy o tym, że zachowania społeczne, w tym ekonomiczne, w sferze wtórnego obiegu książką mogą i powinny stać się odrębnym przedmiotem badań ilościowych.

Książkę G. Niecia można traktować nie tylko jako pracę stanowiącą rezultat wieloletnich badań naukowych nad wtórnym rynkiem książki w Polsce, lecz także jako swoiste kompendium wiedzy na temat teoretycznych i praktycznych zagadnień antykwarstwa współczesnego. W tej roli przyczynić się ona może — choć w części — do wypełnienia dotkliwej luki powstałej po zdezaktualizowaniu się dawnych podręczników księgarstwa antykwarycznego. Jest to tak ważne, gdyż w Polsce nie funkcjonuje obecnie w zasadzie żaden system formalnego kształcenia czy też dokształcania antykwariuszy, a wiedzę i umiejętności nabywa się w drodze samokształcenia i praktyki zawodowej. Wybranym zagadnieniom antykwarstwa, podjętym — co trzeba jednak zaznaczyć — z perspektywy oglądu naukowego, a nie praktyki zawodu, poświęcone zostały końcowe rozdziały książki. W rozdziale szóstym i siódmym Autor scharakteryzował współczesny asortyment antykwaryczny, jego rodzaje, kryteria porządkowania, sposoby pozyskiwania i formy sprzedaży, czynniki kształtujące ofertę i kryteria jej wyceny. Przedstawił i ocenił ponadto kompetencje i warsztat zawodowy antykwariuszy, zwłaszcza w kontekście specyfiki opracowania oferty antykwarycznej. Najwyższe standardy w tym zakresie spełniają antykwariaty naukowe organizujące aukcje książek i w związku z tym publikujące katalogi aukcyjne. Oddzielnym, ale ważnym zagadnieniem jest promocja oferty i sprzedaży, a także promocja danej firmy i całej branży, czemu — obok tradycyjnych form i środków reklamy i marketingu stosowanych w księgarstwie — służy w największym stopniu obecność handlu książką dawną i używaną w Internecie. W rozdziale ostatnim, ósmym, przedstawiona została charakterystyka klientów rynku wtórnego, podzielonych na dwie zasadnicze grupy. Pierwszą z nich stanowią klienci indywidualni, którymi są przede wszystkim bibliofile i kolekcjonerzy, a także uczniowie i studenci. Jest to zbiorowość bardzo zróżnicowana odnośnie do zainteresowań, motywacji, zachowań zakupowych, poziomu aktywności itp. Drugą grupą są klienci instytucjonalni, głównie biblioteki. Ponieważ antykwariaty prowadzą również działalność pozahandlową (na przykład ekspercką, informacyjną, kulturalną, wydawniczą, wystawienniczą itp.), warto też — w większym stopniu — uwzględnić inne formy uczestnictwa i kontaktu z tymi instytucjami.

Podsumowując, należy jeszcze raz podkreślić, że monografia G. Niecia jest ze wszech miar cenną i oryginalną pracą naukową, będącą syntezą szeroko, systematycznie i dogłębnie przedstawionej problematyki wtórnego rynku książki w Polsce. Zjawisko wtórnego obiegu książki ujmując przy tym jako zjawisko kulturowe o wielu wymiarach i społecznych funkcjach, mogące stanowić odrębny przedmiot badań bibliologicznych podejmowanych z różnych perspektyw poznawczych integrowanych w ramach kultury książki.

Piotr Lechowski